

Sortida d'estudi al Lluçanès. **Cicle *Les altres comarques***

Jesús Burgueño

En una ocasió, Lluís Casassas va proposar al públic assistent en una conferència seva la següent qüestió: “El Lluçanès diuen que no és una comarca. Em voleu dir què és, doncs, una comarca?” Aquesta pregunta va guiar la sortida d'estudi que la SCG va realitzar al Lluçanès el 22 d'octubre de 2005. Certament fa de mal dir que un territori amb la personalitat física, històrica i humana del Lluçanès, un país amb un nom tan arrelat en el sentiment de la gent, no sigui comarca oficial. Territori de muntanya a cavall de les fondes clotades excavades pel Llobregat i el Ter, el Lluçanès constitueix un altiplà excavat principalment per la riera Gavarresa i netament delimitat per cingles per la banda de Vic. Demarcació eclesiàstica històrica (deganat medieval), fou també sotsvegueria des de 1611 fins a la Nova Planta. El Lluçanès fou assenyalat com a comarca per la gran majoria d'estudiosos del fet comarcal, com ara Font i Sagué, Cèsar A. Torras o Pere Blasi. El 1931, onze municipis afirmaven pertànyer al Lluçanès; sis d'aquests van demanar el reconeixement de la comarca l'any 1987.

El repartiment del Lluçanès entre Osona (11 municipis), Bages (1) i Berguedà (1) en la divisió comarcal de 1936 (i de 1987) ha estat justificat per la seva minsa població (pròpia d'un territori de muntanya mitjana), la manca d'un centre urbà que pugui competir amb els centres comarcals veïns (Prats té 2.700 hab.) o la manca de cohesió funcional (tot i que el Lluçanès consti-

tueix un mercat laboral i està reconegut com a demarcació sanitària i d'ensenyament secundari). Però fins i tot defensant un criteri restrictiu en el nombre de comarques administratives, Pau Vila admetia que el Lluçanès era una comarca “pròpiament dita, si bé secundària”. L'*Informe Roca* (gener de 2001) proposava algunes noves comarques com ara el Moianès, però per al Lluçanès només reconeixia el caràcter excepcional de subcomarca dins Osona; lògicament això va ser percebut com un greuge i immediatament es constituïren l'activa plataforma *El Lluçanès és comarca* i el *Consorci de Municipis del Lluçanès* (www.consorci.llucanes.net). Els 13 municipis del Consorci apleguen 8.186 habitants (més que dues de les comarques pirinenques) i 368 km² (més superfície que 6 de les comarques actuals).

El nostre recorregut pel Lluçanès s'inicià a Sant Feliu Sasserra, tot visitant l'Ajuntament, palau d'elegant façana renaixentista que fou Casa del Consell i Jurats del Lluçanès. Allà es conserva un atlas parcel·lari de 1863, el *Plano geométrico estadístico del distrito municipal de San Feliu Sacerra*, realitzat pel director de camins veïnals Leandre Pons. El professor Francesc Nadal comentà les particularitats i interès d'aquesta obra, com ara que sigui un dels pocs mapes d'aquest tipus en què s'afegiren dades edafològiques. Cal observar que una part significativa dels assistents a la sortida havien participat els dos dies anteriors en unes jornades d'història de la *Cartografia cadastral a Espanya (segles XVIII-XX)*, celebrades a l'Institut Cartogràfic de Catalunya.

El nucli de Sant Feliu presenta les característiques típiques dels pobles del Lluçanès, que també vam observar més tard a Sant Boi: sòlides cases de pedra amb la data de construcció a la llinda i estructura urbana poc articulada, allargassada resseguint els camins i carrerades. També vam visitar el sector de l'església i en particular la porta romànica (s. XII) que fa d'entrada lateral al temple. Al llarg de la jornada les explicacions van anar a càrrec del geògraf Jordi Cortès, autor amb Roser Serra de la monografia *La comarca del Lluçanès* (Rafael Dalmau Ed., 1996).

Per la carretera que du al poble-carrer i cruïlla de carrerades de la Torre d'Oristà (amb 280 habitants és el nucli més gran del terme d'Oristà) vam admirar l'estratègic emplaçament, amb la defensa natural d'un meandre abandonat, de l'antic castell de Tornamira. Tot seguit, per Prats de Lluçanès i la Pedra Dreta (fita de carrerada), vam anar al bressol de la comarca: el castell i monestir de Lluçà. La pujada a les ruïnes del castell de Lluçà (893 m) i a l'església rodona de Sant Vicenç (s. XI) fou una plaent passejada per un bosc ben humit –per fi– després de les importants pluges de les darreres setmanes. La vista de l'altiplà convidà a caracteritzar el Lluçanès com a reserva rural de la Catalunya Vella, territori encara per descobrir per a la major part de catalans.

En la visita al petit monestir (canònica agustiniana) de Santa Maria de Lluçà (s. XII), Jordi Cortès compartí les explicacions amb la competent guia Dolors Herms. Foren objecte d'especial atenció, d'una banda l'acollidor

claustre, amb les tombes antropomòrfiques i els 22 capitells amb decoració geomètrica, vegetal i d'animals mitològics; i d'altra part les pintures del s. XIV amb escenes bíbliques i de la vida de Sant Agustí.

Per Santa Eulàlia de Puig-oriol (també poble-carrer i nucli principal del terme de Lluçà) ens vam dirigir cap a l'extrem nord-est del Lluçanès. La carretera és paradigma de les males comunicacions que aïllen el Lluçanès de les comarques veïnes, i alhora prova material del caràcter residual de l'altiplà, per la forta erosió que genera la proximitat a un nivell de base situat a 250 m (el Llobregat al Bages) i 450 m (el Ter a la Plana de Vic). El paisatge, de sud a nord del Lluçanès, ha canvia de mediterrani a prepirinenc, del pi blanc al pi roig, de l'alzina al roure amb claps –ara vermells– de blada, de la vinya (present a la toponímia i al mapa de Sant Feliu) a les pastures i al conreu del sorgo o melca. El pas per l'Hostal del Vilar, dins el terme de Sant Agustí de Lluçanès, ens permeté evocar la important fira ramadera que s'hi celebrava el dia abans de Sant Miquel, quan els ramats transhumants baixaven del Pirineu, i que ara ha esdevingut festa emblemàtica del Lluçanès. El magnífic mirador del santuari dels Munts (1.058 m) i un temps excel·lent ens permeté resseguir, a la llunyania, tota la rotllana orogràfica de la Catalunya Central (la Mola, Montserrat, Pedraforca, Cadí, Puigmal, Puigsacalm, Cabrera, Guillerries, Montseny, Tagamanent, Cingles de Bertí...) i ben a prop, els sectors d'Alpens, Sora, Besora i la serra de Bellmunt.

Havent dinat a Sant Boi de Llobregat vam fer una passejada pel poble i visitarem l'església parroquial (s. XVIII), ricament ornada amb uns llampants retaules barrocs i neoclàssics, afortunadament salvats de la guerra. El rector, Felip Soldevila, va tenir l'amabilitat de fer-nos cinc cèntims de la història dels retaules. Finalment ens vam dirigir cap al sud, per Perafita, per tal de celebrar a Olost (com és norma en aquest cicle sobre les altres comarques) una taula rodona sobre el Lluçanès. Intervingueren Ramon Solé (plataforma *El Lluçanès és comarca*), Lluís Vila (autor de *El Lluçanès*, editat pel Centre d'Estudis del Lluçanès, 2001) i Montse Barniol (geògrafa, alcaldessa d'Alpens i responsable de l'àrea de turisme dins el Consorci). Les intervencions respectives se centraren en la reivindicació de la capacitat de gestionar els propis afers, en la necessitat de reconèixer el sentiment de ser lluçanès i en l'explicació de la tasca desenvolupada pel Consorci. Acte seguit se suscità un animat debat en què es posà en qüestió el paper actual dels consells comarcals, la necessitat d'aconseguir més recursos, la prioritat envers la millora de les comunicacions, la cohesió que està generant l'existència del Consorci, la problemàtica del minifundisme municipal i el dilema entre proximitat i millor capacitat de gestió. Clogué l'acte i la jornada l'alcalde d'Olost i president del Consorci, Josep M. Freixanet. En acabada la nostra visita, una part de la reflexió inicial plantejada per Lluís Casassas restava resolta: al marge del reconeixement administratiu que se'n pugui fer, hores d'ara el Lluçanès ja és una comarca.

Foto 1



El professor F. Nadal explica les característiques del mapa parcel·lari de Sant Feliu de Sasserra del 1863, a l'Ajuntament.

Foto 2



Jordi Cortès, Jesús Burgueño, Montserrat Galera i Joaquim M. Puigvert (d'esquena), al peu del castell de Lluçà.

Foto 3



Explicacions de Jordi Cortès al castell de Lluçà.

Foto 4



L'expedició, al claustre de Lluçà.

Foto 5



Taula rodona a Olost. D'esquerra a dreta: Ramon Solé, Jesús Burgueño, Lluís Vila i Montse Barniol.